

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Cumhuriyet Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki Hareketi'ne İlişkin İçeriğin İncelenmesi ^{*1}

Mücahit Poyraz²

Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Orcid id: 0000-0002-6114-7175

Ahmet Katılmış³

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Orcid id: 0000-0002-5776-850X

ÖZ

Tarih öğretiminde önemli bir yere sahip ders kitaplarının siyasi iktidarların tarih öğretimi ile yakın ilişkisinden etkilendiği, özellikle önemli gelişmelerin yaşandığı yakın tarih konularının öğretiminde bu etkinin daha da belirginleştiği görülmektedir. Yakın tarihimiz söz konusu olduğunda ise, bu dönemdeki tarihsel gelişmelere doğrudan ya da dolaylı şekilde etki eden, benimsemiş olduğu fikirler ve almış olduğu kararlarla etkisini günümüzde de sürdüren, cemiyet ve parti hüviyetine sahip siyasi bir hareket olan İttihat ve Terakki öne çıkmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nin farklı siyasi düşünceye sahip iktidarları ve yakın tarihin öğretilmesi hususundaki yaklaşımları, tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'ye yönelik farklı anlatımlar ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma, İttihat ve Terakki Hareketi'nin Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında nasıl anlatıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın kapsamı, Cumhuriyet'in farklı dönemlerinde yazılmış 9 (dokuz) ortaöğretim üçüncü sınıf tarih ders kitabından oluşmaktadır. Tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarından elde edilen bulgular içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerde yalnızca iç politikada yaşanan tarihsel gelişmeler üzerinde eksik, hatalı ve çarpıtmaya yönelik anlatımlar yapıldığı saptanmıştır. Araştırma sonucunda, İttihat ve Terakki Hareketi'ne yönelik genel olarak eksik ve çarpıtmaya yönelik anlatımların hatalı anlatımlara oranla daha fazla olduğu, sadece bir ders kitabında eksik, hatalı ya da çarpıtmaya yönelik herhangi bir anlatımın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: İttihat ve Terakki, tarih eğitimi, tarih ders kitabı, materyal.

¹ Bu makale, [Cumhuriyet Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki Hareketi'nin İncelenmesi] başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² **Sorumlu Yazar:** PhD Candidate, Mücahit Poyraz, E-mail: pyrzmcht@gmail.com

³ **Sorumlu Yazar:** Doç. Dr., Ahmet Katılmış, E-mail: akatilmis@marmara.edu.tr

Analysis of the Content Related to the Committee of Union and Progress Movement in High School History Textbooks of the Republican Era

ABSTRACT

From past to present, history textbooks, which hold a significant place in history education, have been influenced by the close relationship between political powers and history teaching. This influence is particularly pronounced when it comes to teaching topics related to our recent history, where significant developments have occurred. When it comes to our recent history, the political movement known as the Committee of Union and Progress (CUP), which had the identity of a society and party and has continued to exert its influence through its adopted ideas and decisions, stands out. The approaches of different political administrations of the Republican Era towards the teaching of recent history have resulted in varying portrayals of the Committee of Union and Progress in history textbooks. This research aims to reveal how the Committee of Union and Progress is depicted in high school history textbooks from the Republican Era. The scope of the research consists of nine (9) third-year high school history textbooks written in different periods of the Republic. The findings obtained from the sections of the history textbooks related to the Committee of Union and Progress were analyzed using content analysis and descriptive analysis methods. It was found that the content related to the Committee of Union and Progress often contained incomplete, erroneous, and distorted narratives about historical developments in domestic politics. As a result of the research, it was concluded that, generally, incomplete and distorted narratives were more prevalent than erroneous ones in the depictions of the Committee of Union and Progress, and only one textbook did not contain any incomplete, erroneous, or distorted narratives.

Keywords: Union and Progress, history education, history textbook, material.

Giriş

Tarih, geçmişten günümüze insanoğlunun elde ettiği tecrübeleri geleceğe aktarma esası üzerine formal ya da informal şekilde öğretimi yapılan bir alandır. Değerini, insanın ne olduğunu, yaptıklarından yola çıkarak öğretmesiyle kazanır (Colingwood, 1996). Geçmişte yaşamış insanlarla ilgilendiği kadar günümüzdeki insanlarla da ilgilenen tarihin eğitimsel işlevi, amaçlar bağlamında ülke ve toplum gözündeki değerini daha da arttırmıştır (Vurgun, 2016). Tarih öğretimi, her millete aidiyet gösterebilmesi ve insanların kendi varoluşunu anlamlandırma çabalarını, en çok merak ettikleri tarih bilgisi yoluyla toplumun hemen her kesimi üzerinde sağlayabilmesi bakımından öne çıkmıştır. Toplum ve toplumu yönetenler her zaman tarih öğretimi ile yakından ilgilenmiş, niçin öğretileceği üzerine yapılan tartışmalara toplumun ve bilimsel gelişmelerin vermiş olduğu yanıtlar, tarih öğretim programlarını şekillendirmiştir (Demircioğlu, 2016). Tarih öğretiminde sürecin ayrılmaz bir parçası haline dönüşen tarih ders kitapları da üzerinde en çok tartışılan eğitim materyallerinden biri haline gelmiştir. Kim olduğumuza dair geçmişimizi, yaşadığımız yerde hangi sebeple bulunduğumuzu ve bu yeri anlamlandırıp nitelendirebilmemize yardımcı olmaya çalışan tarih ders kitapları (Pingel, 2003), sınıf ortamı dışında da öğrencilerin tarih anlayışlarına etki edebilmektedir (Güler, 2005). Öğretim programı ile öğrenci arasında ilişkiyi kuran, öğretilecek tarihsel bilginin öğretmen tarafından öğrencilere düzenli bir şekilde sunulmasına ve öğrenciler tarafından tekrar edilmesine imkan sağlayan ders kitapları üzerine birçok araştırma yapılmış, ne şekilde ve kimler tarafından yazılacağı konusu cevaplanmaya çalışılmıştır (Safran, 2015). Tarih ders kitapları üzerine yapılan eleştiri ve görüşler, sunulan bilgilerin zaman zaman tarihin bilimsel ilkelerinden uzaklaştığı ve iktidarın inşa ettiği tarihi bireylere formal olarak aktarılması amacıyla kullanıldığı şeklindedir (Neumann, 1995; Pamuk 2016; Özbaran, 2015).

Bu hususta Wirth (2003) tarafından, tarihin kötüye kullanımı ile ilgili olarak tarihçilerin ve siyasal rejimlerin tarihe bir işlev yükleyebileceği, bunu da atlama, yanıltma ve sabitlenme tekniklerini kullanarak yapabileceğini ifade edilmektedir. Tarihsel bilginin eksik, hatalı ya da çarpıtmaya dayalı olarak verilmesi esasına dayalı bu teknikler, özellikle tarih ders

kitaplarında tarihin kötüye kullanımına yönelik metinlerin tespit edilerek incelenmesine fırsat sağlaması bakımından önemlidir. Wirth (2003) tarafından tarihin kötüye kullanımı ile ilgili tekniklerin tarih ders kitapları üzerinde bir araştırma yöntemine dönüştürülerek kullanıldığı, Yiğit (2009) tarafından Arap ülkelerinde okutulan tarih ders kitaplarında Türkler ile ilgili anlatımların yer aldığı metinlerin ve Avcı (2009) tarafından Balkan ülkeleri tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili anlatımların yer aldığı metinlerin incelendiği çalışmalar, tarihin kötüye kullanımı ile tekniklerin örnekleriyle ortaya koyulması bakımından önemlidir.

Yakın tarihimizde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Millî Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu gibi kısa bir dönemde meydana gelen ve etkisi geniş bir zaman dilimine yayılarak bugün bile hissedilen önemli askeri ve siyasi gelişmeler meydana gelmiştir. Yakın tarihimizde yaşanan bu gelişmelere almış olduğu kararlarla doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etki eden oluşumlardan bir tanesi de İttihat ve Terakki 'dir.

Cemiyet ve siyasi parti kimliğine ve merkezi İstanbul olmak üzere ülke geneline yayılmış bir teşkilata sahip olan İttihat ve Terakki, II. Abdülhamit ile büyük bir mücadeleye girişmiş, II. Meşrutiyet'in ilanında etkili olmuş, II. Abdülhamit'i tahttan indirmiş, Ruslarla ve onların desteklediği Bulgar ve Sırp İttifakıyla mücadele etmiş, Bab-ı Ali Baskını yapmış, Ermenileri Anadolu'dan sevk ve iskan etmiş, Birinci Dünya Savaşı'na girilmesine karar vermiş, savaşın kaybedilmesiyle beraber Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmış ve Cumhuriyet sonrası çok partili geçiş denemelerinin yapıldığı dönemde kurulan yeni partilerde de varlığını sürdürmüştür (Hanioğlu, 1985; Ünat, 1985; Tunaya, 1986; Zürcher, 1987; Tunaya, 1989; Ahmad, 1999; Kodaman, 2002; Kuyaş vd. 2006; Çiçek, 2013; Akşin, 2017;).

Bu çalışmada, günümüzde halen tarihçiler ve siyasetçiler tarafından tartışılan İttihat ve Terakki'nin Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında nasıl anlatıldığını Wirt (2003) tarafından ortaya koyulan tarihi kötüye kullanma yöntemleri çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

1. Cumhuriyet Dönemi lise Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili anlatımlarda atlama yapılmış mıdır?
2. Cumhuriyet Dönemi lise Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili anlatımlarda yanıltma yapılmış mıdır?
3. Cumhuriyet Dönemi lise Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili anlatımlarda sabitleme yapılmış mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada İttihat ve Terakki'nin Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında nasıl anlatıldığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç, doküman niteliği taşıyan lise tarih ders kitaplarının incelenmesini gerektirdiği için araştırma, dokümanların incelenmesine ve analiz edilmesine imkan sağlayan nitel araştırma yönteminin ilkelerine uygun gerçekleştirilmiştir (Cresswell, 2021; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada, araştırma amacına yönelik olgu ya da olgular içeren yazılı materyallerin analizini sağlayan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır (Turgut, 2021; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu yöntem, bir amaca uygun şekilde ve plan dahilinde ortaya çıkan yazılı veya görsel-işitsel nitelikteki bilgi kaynaklarının sistemli bir şekilde incelenerek değerlendirilmesine, algı ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koyulmasına ve bu sürecin araştırmacı tarafından

geliştirilmesine olanak sağlamaktadır (Creswell, 2021; Ekiz, 2020; Gürbüz ve Şahin, 2018; Sözer ve Aydın, 2020, Patton, 2002). Bu doğrultuda, araştırmanın amacına yönelik bilgi sağlayabilecek dokümanlar tespit edilir ve ulaşılan dokümanların özgünlük kontrolü sağlanır. Daha sonra bu dokümanlar araştırmacı tarafından sistematik bir şekilde karşılaştırmalı olarak çözümlenir ve elde edilen bulgular kodlanarak temalara ayrılır. Analiz ve yorumlamalar, araştırma sürecinde yapılabildiği gibi doğrudan sonuç kısmında da gerçekleştirilebilir. (Büyüköztürk vd. 2020; Batdı, 2023; Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Örneklem

Bu araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan dokümanlar, Cumhuriyet Dönemi'nde basılarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretimde okutulan ve amaçlı örnekleme tekniğine göre belirlenen 9 (dokuz) tarih ders kitabından oluşmaktadır (Tablo 1). Araştırma, tarih ders kitapları ve ilgili literatür kullanılarak gerçekleştirilmiş olup herhangi bir etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Tablo 1. *Tarih Ders Kitaplarına İlişkin Künye Bilgileri*

Ders Kitabı	Yazar	Sınıf	Yıl	Yayınevi
Tarih III	Türk Tarih Cemiyeti	Lise 3	1933	İstanbul Devlet Matbaası
Tarih III	Arif Müfid MANSEL, Cavid BAYSUN, Enver Ziya KARAL	Lise 3	1942	Milli Eğitim Basımevi
Tarih Lise III	Ekrem İNAL, Nurettin ORMANCI	Lise 3	1951	Ders Kitapları Türk LTD.
Tarih Lise III	Niyazi AKŞİT	Lise 3	1967	Nur Gök Matbaası
Tarih Lise III	Yılmaz ÖZTUNA	Lise 3	1976	MEB Devlet Kitapları
Tarih Lise III	Emin OKTAY	Lise 3	1986	Atlas Yayınevi
Tarih Lise III	Altan DELİORMAN	Lise 3	1991	Bayrak Yayın
T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	İdris AKDİN, Muhittin ÇAKMAK, Mustafa GENÇ	Lise 3	2008	Aykut Basım
T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Ersun BALCILAR, Murat KILIÇ, Yunus KURT	Lise 3	2017	Top Yayıncılık

Veri Toplanması

Araştırmanın verileri, Cumhuriyet Dönemi'nde basılan lise tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki Hareketi'ne yönelik kısımlarından elde edilmiştir. Bu doğrultuda, tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki Hareketi ile ilgili ünite ve konularda yer alan metinler tespit edilmiştir. İttihat ve Terakki Hareketi'ne yönelik eksik, hatalı ya da çarpıtmaya yönelik şekilde tarihin kötüye kullanıldığı düşünülen metinler, atlama, yanıltma ve sabitleme gibi tarihi kötüye kullanma türlerine göre sınıflandırılarak temalara ayrılmış ve tablolaştırılmıştır. İttihat ve Terakki Hareketi ile ilgili tarihin nasıl kötüye kullanıldığı, tarih ders kitaplarından elde edilen kanıtlar eşliğinde sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri toplanması ve analizi birbirine ile bağlantılı olarak ilerleyen bir süreçtir ve araştırma sonuçlarının geçerliliği yapılan betimlemelere dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda, elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi, elde edilen verilerin kavramsal çerçeve ve temalara göre değerlendirilerek yorumlanmasında kullanılan bir yöntemdir. İçerik analizi ise, betimsel analiz sonucu yüzeysel olarak elde edilen sonuçların

daha derinlemesine incelenmesine ve kavramlara ulaşılarak yorumlanmasına imkan tanır (Gürbüz ve Şahin, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda tarih ders kitaplarındaki İttihat ve Terakki'ye yönelik anlatımlar, Wirth (2003) tarafından tanımlanan "tarihin kötüye kullanılması" tekniklerine göre sınıflandırılmıştır. Bu teknikler, eksik bilgi verme yoluyla atlama, hatalı bilgi verme yoluyla yanıltma ve bilgileri çarpıtıp dikkatleri belirli bir noktaya yöneltme yoluyla sabitleme şeklinde tanımlanmıştır. Araştırma sonunda, araştırmacıların subjektif görüşlerinden dolayı oluşabilecek herhangi bir yanılmanın oluşmasını önlemek amacıyla elde edilen sonuç literatürdeki benzer araştırmalardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonucun, diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlarla çelişmediği ve benzerlik taşıdığı görülmüştür.

Bulgular

Cumhuriyet Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Tarihin Kötüye Kullanıma Yönelik Bulgular

Ders kitaplarının İttihat ve Terakki'ye yönelik bazı kısımlarında atlama, yanıltma ve sabitleme yapıldığı tespit edilerek konu başlıkları ve frekans değerleri ile gösterilmiş ve ders kitaplarından elde edilen kanıtlar eşliğinde ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 2. Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'ye yönelik tarihi kötüye kullanma yöntemlerine ilişkin analiz verileri

Ders Kitabı	Atlama(f)	Yanıltma(f)	Sabitleme(f)	Toplam(f)
1933 Tarih III	3	2	2	7
1942 Tarih III	1	-	-	2
1951 Tarih Lise III	-	1	2	2
1967 Tarih Lise III	1	-	1	2
1976 Tarih Lise III	2	-	1	3
1986 Tarih Lise III	2	-	2	4
1991 Tarih Lise III	2	-	-	2
2008 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III	2	-	1	3
2017 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III	-	-	-	-
Toplam	13	3	9	25

Araştırma kapsamına alınan ders kitapları incelendiğinde, incelenen bütün ders kitaplarının içeriğinde İttihat ve Terakki'ye yer verildiği saptanmıştır. Aynı zamanda söz konusu içeriğin inşasında tarihi kötüye kullanma tekniklerine baş vurulduğu görülmüştür. Bu kapsamda incelenen ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarında atlama yapılan anlatım sayısının 13 (on üç), sabitleme yapılan anlatım sayısının 9 (dokuz) ve yanıltma yapılan anlatım sayısının 3 (üç) olduğu; en çok atlamaya yönelik olmakla beraber yanıltmaya yönelik anlatım sayısının atlama ve sabitlemeye yönelik anlatımlar ile karşılaştırıldığında çok daha az sayıda olduğu saptanmıştır.

İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanımına Yönelik Bulgular

Ders kitaplarının İttihat ve Terakki'ye yönelik bazı kısımlarında atlama, yanıltma ve sabitleme yapıldığı tespit edilerek konu başlıkları ve frekans değerleri ile gösterilmiş ve ders kitaplarından elde edilen kanıtlar eşliğinde ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 3. İttihat ve Terakki ile ilgili atlama yapılan anlatımlara yönelik analiz verileri

Ders Kitabı	Atlama Yapılan Konular	Atlama Sayısı(f)
1933 Tarih III	Makedonya’da Bulunan III. Ordunun Meşrutiyet Talebi İkinci Meşrutiyet, Abdülhamit’in Tahttan İndirilmesi	1
	Dünya Savaşı	1
	Sevr Antlaşması ve Osmanlı Devleti’nin Parçalanması	1
1942 Tarih III	II. Meşrutiyet (1908)	1
1967 Tarih Lise III	İkinci Meşrutiyet	1
1976 Tarih Lise III	İmparatorluk Rejiminin Sonu	1
	İstibdat İdaresinin Tamamen Bozulması	1
1986 Tarih Lise III	Birinci Cihan Savaşının Bitmesi. Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918)	1
	II. Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Devleti (1908-1918)	1
1991 Tarih Lise III	Osmanlı Devleti’nin Savaşa Girmesi ve Cepheler	1
	Savaşın Sonuçları	1
2008 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III	Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Antlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları	1
	Osmanlı Devletinin Savaşa Girmesi	1
Toplam: 13		

Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitapları incelendiğinde, 1951 Tarih III ve 2017 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili atlama yapılan herhangi bir anlatıma rastlanılmıştır. Diğer tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili atlama yapılan anlatımların mevcut olduğu, bu anlatımların genel olarak Osmanlı Devleti’nin dış siyasetiyle bağlantılı şekilde iç siyasette yaşamış olduğu gelişmelerle ilgili metinlerde olduğu saptanmıştır. Bu kapsamda Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’ndaki rolü, Mondros Ateşkes ve Sevr Antlaşmaları, Osmanlı Devleti’nin parçalanması ve doğrudan iç politikayla ilgili olan II. Meşrutiyet’in anlatıldığı konularda atlama yapıldığı görülmektedir. Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki’ye yönelik atlama yapıldığı tespit edilen anlatımlar şu şekildedir:

II. Meşrutiyet’in İlan Sürecinde İttihat ve Terakki’ye Yönelik Atlama Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: “Makedonya’da Bulunan III. Ordu’nun Meşrutiyet Talebi; İkinci Meşrutiyet, Abdülhamit’in Tahttan İndirilmesi: Reval görüşmesinde Rusya ve İngiltere hükümdarları arasında Osmanlı İdaresinin Makedonya’dan çıkarılması kararlaştırılınca, Makedonya’da İttihat ve Terakki Komitesi merkez ve şubeleri açıktan açığa isyan ederek, Yıldız’a ve Babıali’ye telgraflar yağdırdılar ve 1876 Anayasası’nın yürürlüğe konulmasını, yani meşruti idarenin uygulanmasını talep ettiler. Bu harekete direnemeyeceğini anlayan Sultan Hamit, aldatıcı bir zihniyet ve maksatla, resmen kaldırılmamış olan anayasanın uygulanacağını vaat etmek zorunda kaldı. (23 Temmuz 1908); Meclisi Mebusan toplandı, bu surette Osmanlı İmparatorluğu’nda İkinci Meşrutiyet devresi başladı” (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.299).

Alıntı-2: “İstibdad İdaresinin Tamamen Bozulması: II. Meşrutiyet gerçekte, III. Ordu’nun genç subayları ile hükümdarın kan dökmekten çekinmesinin neticesidir. İstibdad rejimi Türkiye’de kansızdı. Hayat fevkalâde ucuzdu. Fakat maaşların iki ayda bir verilebilmesi, memur, bilhassa subay zümresinde büyük nefret uyandırmıştı. Sarayın her işe karışması, hükümetin nüfuzunun gittikçe kısılması, orta derecede saray adamlarının nâzırlardan fazla nüfuz edinmeleri, rejimin iyi dejenere olduğunu herkese gösteriyordu. Gerçi bu yıllarda demokrasi yalnız birkaç devletin tatbik ettiği bir

rejimdi (Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya, İsviçre, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka). Diğer devletlerde meclisler varsa da, yönetim gerçekte parlamenter değildi. Mesela 1918'e kadar Almanya'da meclislerin bütün üyeleri aleyhte rey verseler, hükümeti düşüremezlerdi; devleti kayzer (imparator) ile onun seçtiği şansölye (federal başkan) ortaklaşa yönetirlerdi. Bu durumu bilmeden veya bilmezlikten gelerek Sultan Hâmid rejimi hakkında müfrit tenkitlerde bulunmak, tarihi gerçeklere aykırı olur. İstibdat rejimini yıkmak için birçok gizli Türk, azınlık ve yabancı kuruluşlar teşekkül etmişti. Avrupa'da bir muhalif basın vardı. Fakat rejimi devirmeye çalışanların ve sonunda buna muvaffak olanların başında İttihat ve Terakki cemiyeti gelir; sonradan siyasi parti olmuştur. İkinci Meşrutiyet: 23 Temmuz 1908'de bu suretle II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. «Meşrutiyet», «taçlı demokrasi» demektir. Bugün İngiltere, Belçika, Hollanda, İsveç, Norveç, Danimarka, Lüksemburg, Japonya vs.'de olduğu gibi. Ancak rejimin değişmesi, imparatorluğu kurtaramayacak, bilakis batıracaktır'' (Öztuna, 1976, s.192).

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanına giden sürece ilişkin anlatımların yapıldığı kısımlarda, İttihat ve Terakki üyesi olan Niyazi ve Enver Bey'den ve bunların II. Meşrutiyet'in ilan edilmesindeki rolünden bahsedilmeyerek atlama yapıldığı söylenebilir. Çünkü Ramsour (1982), Karal (1999) ve Uzunçarşılı (1956) II. Meşrutiyet'in ilanında, Enver ve Niyazi Beyler'in askeriyle beraber dağa çıkmasının ve Tatar Osman Paşa'yı zor kullanarak yanlarında götürülmesinin yanısıra Şemsi Paşa'nın İttihatçılar tarafından öldürülmesinin etkili olduğu, tüm bu yaşananlar karşısında II. Abdülhamit'in II. Meşrutiyet'i ilan etmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişinde İttihat ve Terakki'ye Yönelik Atlama Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: 'Dünya Savaşı: Çok geçmeden, Üçlü İttifak'la (Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) Üçlü Anlaşma (Fransa, Rusya ve İngiltere) arasında savaş açıldı. (Temmuz 1914). Savaşın ilanı sırasında İtalya tarafsızlığını bildirerek Müttefiklerden ayrıldığı gibi, bir müddet sonra da Üçlü Anlaşmayla ittifak yaptı. Almanya'ya askeri sözleşmeyle bağlı bulunan Romanya Krallığı da İtalya'yı taklit etti. Osmanlı İmparatorluğu, Almanya'yla bir ittifakname imzalayarak savaşa dâhil oldu'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.305).

Alıntı-2: 'Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi ve Cepheler: İngiliz donanmasının takip ettiği iki Alman zırhlısı Türk sularına girince İngilizler bunların çıkarılmasını istediler. Buna karşılık, Osmanlı Devleti, bu gemileri satın aldığını bildirdi. Adlarını da değiştirerek Yavuz ve Midilli koydu. Alman denizcilerine fes giydirildi. Bir süre sonra Karadeniz'e çıkan bu gemiler Rus limanlarını bombaladılar. Bunun üzerine, savaş kaçınılmaz hale geldi. Rusya ve arkasından öteki müttefikleri Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler(1914)'' (Deliorman, 1991, s. 223).

Alıntı-3: 'Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi: Sonuçta, İstanbul'da Türk- Alman ittifakı görüşmeleri başladı. 2 Ağustos 1914'te gizli ittifak antlaşması imzalandı. Osmanlı Devleti, İttifak antlaşmasının imzalandığı gün seferberlik ilan etti ve Mebusan Meclisi'nin dağıttı. İki gün sonra da tarafsızlığını ilan etti'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.10).

Yorum: Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişinin anlatıldığı kısımlarda İttihat ve Terakki adına Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan

Enver Paşa'dan bahsedilmeyerek atlama yapılmıştır. Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan isimler başta Enver Paşa, Sait Halim Paşa ve Talat Paşa olmak üzere gizlilik içerisinde Almanya ile ittifak name imzalayan isimlerdir (Zürcher, 2000). Ayrıca Enver Paşa, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan Goben ve Breslav isimli savaş gemilerinin boğazlardan geçişine ve Karadeniz'e çıkmasına yardımcı olmuştur (Akşin, 2017).

Birinci Dünya Savaşı Sonunda İttihat ve Terakki'ye Yönelik Atlama Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: "Sevr Antlaşması ve Osmanlı Devleti'nin Parçalanması: Sevr Antlaşması'ndan önce Mondros Ateşkesi yapılmıştı. (30 Ekim 1918); bu ateşkesle Anlaşma Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmelerine(Res.194) ve Osmanlı ülkesinin önemli askeri noktalarını tutmalarına, Sultan hükümeti izin vermişti. Bu ateşkes hükümlerini derhal uygulayarak Osmanlı memleketini ve askerlerini emir altında bulundurduklarını sanan Anlaşma Devletleri Sevr Antlaşması'nı Osmanlı delegelerine istedikleri gibi dikte ettiler" (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.310).

Alıntı-2: "II. Meşrutiyet(1908): İttihat ve Terakki programını gerçekleştirmek için gereken vakti bulamadı, dahili isyanlarla uğraşmak ve büyük çapta harplere girişmek zorunda kaldı. Cihan harbinin sonunda imparatorluğun bu siyasi partisi de geçmişe karıştı" (Mansel, Baysun, Karal, 1942, s. 173-174).

Alıntı-3: "İkinci Meşrutiyet: İttihat ve Terakki Cemiyeti bu olaydan sonra hükümeti tamamen kontrol altına aldı. Birinci Dünya Savaşından sonra bu parti tarihe karıştı. Cemiyetin ileri gelenlerinden Talat, Enver ve Cemal paşalar memlekettten ayrılmak zorunda kaldılar. Bundan sonra Türk'ün İstiklal Savaşı başlayacak ve milli temellere dayanan bir devlet kurulacaktır. Fakat İtalyan, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları, İttihat ve Terakki Cemiyetinin programını gerçekleştirmesine imkân bırakmadı" (Akşit, 1967, s.230).

Alıntı-4: "İmparatorluk Rejiminin Sonu: Harbin son günlerinde «hâkaan-ı sâbık» denilen II. Abdülhamid (10 Şubat 1918) ve 4 ay, 23 gün sonra da kardeşi V. Sultan Mehmed Reşad Han (4 Temmuz 1918) öldüler. II. Abdülhamid'in cenaze merasimi muhteşem oldu. Artık kendisini takdir etmeye ve anlamaya başlayan İttihatçı liderler katıldığı gibi, halk, harbin en acı günlerinde, devrinde huzur, refah ve sulh içindeki yaşadığı eski hükümdarın ardından samimi gözyaşları döktü. 10 yılda ortam, bu derece değişmişti. 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesi harbe son verdi. Artık Türkiye tarihinde yeni bir safha başladı" (Öztuna, 1976, s.208).

Alıntı-5: "Birinci Cihan Savaşının Bitmesi. Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1918): Halep önlerine kadar gelen İngiliz kuvvetleri burada Mustafa Kemal Paşa tarafından durduruldu. Fakat artık savaşın talihi değişmişti. Osmanlı devletini savaşa sokanlardan her biri bir tarafa kaçmışlardı. Yeni hükümet, Uzlaşma devletlerinden ateşkes istediler. Bu suretle Bağlaşma devletleri savaşı kaybettiler. Osmanlı devleti savaşın sonunda Uzlaşma devletleriyle Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzaladı(30 Ekim 1918)" (Oktay, 1986, s. 265).

Alıntı-6: "İkinci Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Devleti(1908-1918): Çok kısa süren İkinci Meşrutiyet devrinde, Osmanlı devleti birçok savaflara girdi. Önce Trablusgarp ve Balkan savaflarını yaptı. Fakat iki savafta da yenilerek topraklarından bir kısmını

daha kaybetti. Nihayet Birinci Cihan Savaşına girdi. Dört yıl süren bu savaşta birçok şanlı zaferler kazandı. Fakat sonunda kaybetti. Memleketi felakete sürükleyen İttihat ve Terakki Cemiyeti liderleri savaş sonunda vatan ve milleti düşmanlarla baş başa bırakarak her biri bir tarafa kaçtılar. Bu suretle 600 yıldan beri devam eden koca Osmanlı İmparatorluğu tüm dağıldı. Memleket düşman işgali altına girdi(1918)” (Oktaç, 1986, s.278).

Alıntı-7: ‘Savaşın Sonuçları: Ümit kalmadığını gören Bulgaristan, savaştan çekilen ilk devlet oldu. Zaten savaşa da en sonra katılmıştı. Birkaç gün sonra Almanya ile Avusturya-Macaristan teslim oldular. Tek başına kalan Osmanlı Devleti’nin savaşa devam etmesi mümkün değildi. O da ateşkes istedi. İtilaf devletleri ile Osmanlılar arasında Mondros Mütarekesi imzalandı(30 Ekim 1918). Osmanlı Devleti için çok ağır şartlar taşıyan bu mütareke, toprakların paylaşılması için önceden yapılan gizli antlaşmaların uygulamaya konulduğunu gösteriyordu. Almanya ve Avusturya-Macaristan’da rejim değişti, cumhuriyet kuruldu. Bulgar kralı ülkesinden ayrıldı. Osmanlı Devleti’ni savaşa sokan İttihat ve Terakki partisi ileri gelenleri de bir Alman denizaltısı ile Türkiye’den ayrıldılar” (Deliorman, 1991, s.228).

Alıntı-8: ‘Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Antlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları: Bulgaristan’ın savaştan çekilmesi Makedonya Cephesi’nin çökmesine, Osmanlı Devleti’nin Almanya ve Avusturya ile bağlarının fiilen kesilmesine neden oldu. Filistin ve Irak Cephelerindeki yenilgiler üzerine, İttihat ve Terakki Cemiyeti 8 Ekim 1918’de hükümetten çekilmiştir. Sadrazamlığa Tevfik Paşa getirildi. Fakat hükümeti kuramadı. 14 Ekim 1918’de Ahmet İzzet Paşa hükümeti kurdu ve ilk iş olarak da İtilaf Devletleri’nden ateşkes isteğinde bulundu” (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.23).

Yorum: Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na girmesine karar veren İttihat ve Terakki Partisinin akıbeti hakkında herhangi bir bilgi verilmediği ya da İttihat ve Terakki Partisi’nin akıbetine yönelik olarak ‘‘tarih karıştığı, geçmişe karıştığı, hükümetten çekildiği, liderlerinin yurtdışına kaçtığı’’ ifade edilerek atlama yapılmıştır. Mütakere döneminden sonra, İttihat ve Terakki Partisi’nin geleceğinin ne olacağına ilişkin yapılan toplantıda partinin ismi ‘‘Teceddüd’’ olarak değiştirilmiş ve İttihatçı kadroların bir kısmı bu partide ve farklı partilerde siyasi hayatına devam etmiştir. İttihat ve Terakki Partisi’nin sonu İttihatçıların sonu olmamıştır. Mondros mütarekesinden sonra ülke dışına çıkan İttihatçıların bir kısmı da yeniden ülkeye dönmüştür. 1919 genel seçimlerinde aday olan İttihatçılar, özellikle İstanbul’da büyük çoğunluğu yakalamışlardır. (Tunaya, 1989). Tamamen siyasal sahneden çekilmeyen İttihatçılar, Karakol Cemiyeti ile Anadolu’daki milli harekete silah ve malzeme taşımış, insan kaynağı sağlamış, istihbarat faaliyetleriyle katkıda bulunmuş, birçok yerel direniş örgütünde etkili olmuştur (Demirbaş, 1999; Müezzinoğlu, 2016).

İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanımına Yönelik Bulgular

Tablo 3. İttihat ve Terakki ile ilgili yanıltma yapılan anlatımlara yönelik analiz verileri

Ders Kitabı	Atlama Yapılan Konular	Yanıltma Sayısı(f)
1933 Tarih III	Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri	1
	II. Meşrutiyet Devrinde Başlıca Olaylar	1
1951 Tarih Lise III	II. Meşrutiyet’in İlanı: 23 Temmuz 1908	1
		Toplam: 3

Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitapları incelendiğinde sadece 1933 Tarih III ve 1951 Tarih Lise III tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'ye yönelik yanıtma yapılan anlatımların mevcut olduğu, 1942, 1967, 1976, 1986, 1991 Tarih Lise III ders kitapları, 2008 ve 2017 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili yanıtma yönelik herhangi bir anlatımın mevcut olmadığı saptanmıştır. 1933 Tarih III ve 1951 Tarih Lise III ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili yanıtma yönelik anlatımların iç politikada gelişmelerin yaşandığı II. Abdülhamit Dönemi ile II. Meşrutiyet'in ilanı ve dönemi ile ilgili konularda yapıldığı tespit edilmiştir. Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'ye yönelik yanıtma yapıldığı tespit edilen anlatımlar şu şekildedir:

İttihat ve Terakki'nin Ortaya Çıkışı ile İlgili Yanıtma Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: ‘Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri Abdülhamid Devri'nin keyfi, başarısız, şerefsiz ve sıkıcı idaresi Osmanlı Müslümanlarının bir kısım genç aydınlarını muhalefete sevk etmiştir. Bunlar da Yeni Osmanlılar –ikinci bir tabirle Genç Türkler- namını aldılar. Hafife ve polislerin gözetim ve takiplerine rağmen içeride biraz örgütlenmeyi ve yabancı memleketlerde serbest ve eleştirel gazeteler çıkarmayı başardılar; 1897'ye doğru, bu hareket hayli ciddiye kazandı’’ (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.297).

Alıntı-2: ‘İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908: 30 yıl devam eden Kızıl Sultan Hamidin istibdat devri memleketteki hürriyet ateşini söndüremedi, bilakis daha ziyade, kuvvetlendirdi. Meşrutiyet için gizli gizli çalışmalar her gün biraz daha artıyordu. Yalnız hürriyet konusunda Türk aydınları arasında tam bir fikir birliği yoktu. Bir kısım Türklüğe başka bir kısım da Müslümanlığa dayanarak Meşrutiyetin kurulmasını istiyorlardı. Hürriyet taraftarları arasında Terakki ve İttihat adında gizli bir cemiyet kurdular. Cemiyetin merkezi Selanik'te idi. Birçok büyük şehirlerde de şubeler açtı. (Cemiyetin kurucuları arasında Büyük Atatürk Yüzbaşı Mustafa Kemal Beyi de görüyoruz.)’’ (İnal, Ormancı, 1951, s.229-231).

Yorum: İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sebepleri ile ilgili anlatımlar birden fazla yanıtma yapıldığı görülmektedir. İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sebebi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun en buhranlı dönemlerinden birinde 33 yıl padişahlık yapmış ve asgari derecede ülkesini iyi yönetmeye çalışmış bir padişah olan II. Abdülhamit'in keyfi, başarısız ve şerefsiz olduğu ifade edilmiştir. II. Abdülhamit, aynı olmasa bir takım yönlerden benzer bir akıbeti yaşadığı İttihatçılar kadar ülkesini sevmektedir. Genç Türkler olarak bilinen İttihatçılar, II. Abdülhamit'e karşı, ülkeyi içinde bulunduğu durumdan kurtarmak amacıyla yenilik ve hürriyet sloganlarıyla ortaya çıkmıştır. II. Abdülhamit'e yönelik keyfi, başarısız ve şerefsiz olduğu şeklinde yapılan söylemler ve bu söylemlere ders kitaplarında yer verilmesinin kabul edilmesi mümkün değildir. Nitekim İngiliz Casusu Prof. Vambéry, II. Abdülhamit'ten ülkesine yönelik tehlikelere karşı uyanık bir vatansever olarak bahsetmektedir (Öke, 1983). II. Abdülhamit, daha sonra kendisine muhalefet edecek kuşakları ortaya çıkaracak modern okullar açmış, bayındırlık, sanayileşme ve fabrikalaşma yolunda önemli adımlar atılmış, ordunun daha modern hale getirilmesi adına askeri eğitim alanında birçok kurum açılmıştır (Erdem, 2010; İde, 2017; Tükenmez, 2023).

İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkışı ile ilgili yapılan diğer yanıtma ise, II. Abdülhamit'e yönelik kullanılan ‘‘Kızıl Sultan’’ ifadesidir. II. Abdülhamit, Doğu Anadolu'da Türklerin yani Müslümanların köylerini basarak katliama girişen Ermenilerin isyanını bastırmıştır. Bu ifade kan dökücü anlamına gelmektedir ve ülke topraklarında yaşayan

insanları korumak isteyen bir padişahın kızıl sultan olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Nitekim Hocoğlu (1961), Doğu Anadolu’da bir Ermeni Devleti kurulmasına engel olan II. Abdülhamit’e Fransızlar tarafından kızıl sultan lakabının takıldığı ifade etmektedir.

Ermeni Olaylarında İttihat ve Terakki ile İlgili Yanıltma Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: “II. Meşrutiyet Devrinde Başlıca İç Olaylar: Kavimler arasındaki kavgalar, meclis duvarlarının dışına çıkararak Arnavut, Ermeni, Arap ve hatta Kürt meseleleri ortaya çıktı. İttihat ve Terakki hükümeti Arnavutlar ve Ermenilere karşı asker sevkine lüzum gördü; Ermeni ayaklanmalarını çok şiddetle bastırdı. Arapların bağımsızlık ve müdahale talep eden reisleri de cezalandırıldı. Fakat bu meseleler de tamamen çözülemedi” (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.303).

Yorum: İttihat ve Terakki Partisi’nin hükümet olduğu dönemde de Doğu Anadolu’da bir Ermeni Devleti kurmak amacıyla isyan eden Ermenilerin çok şiddetle bastırıldığı yönünde yanıltma yapıldığı görülmektedir. Özellikle son yüzyılında çıkan sürekli toprak kaybeden ve insanları öldürülen bir devletin ve İttihat ve Terakki mensubu yöneticilerin bu meşru müdafaası da gerek olarak doğru bir adımdır. Nitekim McCarthy (2015), Doğu Anadolu’daki Ermenilerin hiçbir şekilde kötü muameleyle maruz kalmadığını ifade etmektedir. İttihat ve Terakki’nin üç Liderinden biri olan ve dönemin dördüncü ordu komutanı olan Cemal Paşa, düşman ile Ermenilerin işbirliğinin Van’ın Ruslara teslimiyetiyle sonuçlandığını, bu durumun artık memleketin bütünlüğünü çok büyük bir şekilde tehdit ettiğini görmüş, bu sebeple de işbirlikçi Ermenilerin göç ettirilmesi gerektiği kararının uygulamaya geçirilmesinde önemli rol oynamıştır. Ayrıca, yolculuğa dayanamayacak küçük çocuklar için hükümet tarafından yetimhaneler açılmış ve bu çocuklar koruma altına alınmıştır (Günay, 2009).

İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular

Tablo 4. İttihat ve Terakki ile ilgili sabitleme yapılan anlatımlara yönelik analiz verileri

Ders Kitabı	Atlama Yapılan Konular	Atlama Sayısı(f)
1933 Tarih III	Abdülhamit Devri’nin Siyasi Fikileri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri Türk Milliyet Fikri ve İttihat Terakki	1 1
1951 Tarih Lise III	II. Meşrutiyet’in İlanı: 23 Temmuz 1908	2
1967 Tarih Lise III	İkinci Meşrutiyet	1
1976 Tarih Lise III	İmparatorluk Rejiminin Sonu	1
1986 Tarih Lise III	31 Mart (13 Nisan) Olayı ve Abdülhamit’in Tahttan İndirilmesi (1909) II. Meşrutiyet’in Hazırlanması ve İlanı (23 Temmuz 1908)	1 1
2008 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III	31 Mart Olayı	1
Toplam: 9		

Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitapları incelendiğinde, 1933 Tarih III, 1951, 1967, 1976, 1986 Tarih Lise III ve 2008 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında İttihat ve Terakki’ye yönelik sabitleme yapılan anlatımların mevcut olduğu, 1942 Tarih III ve 1991 Tarih Lise III ve 2017 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III ders kitaplarında ise İttihat ve Terakki ile ilgili sabitlemeye yönelik herhangi bir anlatımın mevcut olmadığı saptanmıştır. İttihat ve Terakki ile ilgili sabitlemeye yönelik anlatımların II. Abdülhamit Dönemi, İttihat ve Terakki, II. Meşrutiyet, 31 Mart Olayı ve Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü ile ilgili iç politikayı ilgilendiren konularda yapıldığı tespit edilmiştir. Tarih ders

kitaplarında İttihat ve Terakki'ye yönelik sabitleme yapıldığı tespit edilen anlatımlar şu şekildedir:

İttihat ve Terakki'nin Muhalefeti Üzerinden Sabitlenme Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: "Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri: Abdülhamid Devri'nin keyfi, başarısız, şerefsiz ve sıkıcı idaresi Osmanlı Müslümanlarının bir kısım genç aydınlarını muhalefete sevk etmiştir. Bunlar da Yeni Osmanlılar –ikinci bir tabirle Genç Türkler- namını aldılar. Hafiyeye ve polislerin gözetim ve takiplerine rağmen içeride biraz örgütlenmeyi ve yabancı memleketlerde serbest ve eleştirel gazeteler çıkarmayı başardılar; 1897'ye doğru, bu hareket hayli ciddiyet kazandı" (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.297).

Yorum: Tarihteki birçok siyasi lider muhalefete uğramıştır. II. Abdülhamit'in baskıcı olduğunu, buna karşın ülkeyi içinde bulunduğu durumdan kurtarmanın hürriyet ve yenilikten geçtiğini düşünerek muhalefet olarak ortaya çıkan İttihatçıların ortaya çıkış sebebi olarak "keyfi, başarısız ve şerefsiz" gibi ders kitaplarında kesinlikle olmaması gereken ifadelerle II. Abdülhamit üzerine sabitlenilmiş ve II. Abdülhamit kötülenmiştir.

İttihat ve Terakki'nin Dine Yönelik Tutum ve Uygulamaları Üzerinden Sabitlenme Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: "Türk Milliyet Fikri ve İttihat Terakki: Kavimleri idarede böyle bocalayan İttihat ve Terakki hükümetleri din siyasetine de açıklık kazandırmak kudretini gösteremedi; bir taraftan laik denilebilecek bazı girişimlerde bulunurken, diğer taraftan bazı halk tabakalarının dini bağnazlığını okşayan uygulamalardan da geri durmuyordu. Ara sıra kadınların tuvaletlerine, şehir kılıklarına dair emirler çıkarır dururdu! Şeyhülislamın nazırlar arasında sadrazamı takip eden pek yüksek bir mevki vardı; medreselerin bazı reformlarla güçlendirilmesi tasarlanmıştı. Yasama yetkisi Mebusan Meclisi'nde olmakla beraber, hâlâ fetvalara bir kıymet verilmekteydi. Kısacası bu meselede de "İdareimaslahat" esastı" (Türk Tarih Cemiyeti, 1933 s.304).

Yorum: İttihat ve Terakki'nin dine yönelik düşünce ve uygulamaları ile ilgili anlatımlarda "din siyaseti", "laik", "dini bağnazlığı okşayan", "!", "fetvalara pek kıymet verilmekteydi" şeklinde noktalama işaretleri ve yazının italik ve kalın punto kullanımı ile sabitlenmeler yapıldığı görülmektedir. İttihat ve Terakki döneminde, din siyasetine açıklık getirilmediği, sadece laik sayılabilecek bazı uygulamaların yapıldığı, buna karşın dini bağnazlığı okşayan uygulamaların İttihat ve Terakki tarafından yapıldığı, kadınların tuvaletlerine ve şehir kılık kıyafeti üzerine uygulamaların bu yönde olduğu, şeyhülislamın fetvalarına önem verildiği anlatılmıştır. İttihat ve Terakki'nin teokratik yönetim anlayışı üzerinde sabitlenilmiş, noktalama işaretleri ve yazının biçimsel vurgulamalarıyla bu sabitlenme desteklenmiştir.

II. Meşrutiyet'in İlanında İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit'e Muhalefeti Üzerinden Sabitlenme Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: "İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908: 30 yıl devam eden Kızıl Sultan Hamidin istibdat devri memleketteki hürriyet ateşini söndüremedi, bilakis daha ziyade, kuvvetlendirdi. Meşrutiyet için gizli gizli çalışmalar her gün biraz daha

artıyordu. Yalnız hürriyet konusunda Türk aydınları arasında tam bir fikir birliği yoktu. Bir kısım Türklüğe başka bir kısım da Müslümanlığa dayanarak Meşrutiyetin kurulmasını istiyorlardı. Hürriyet taraftarları arasında Terakki ve İttihat adında gizli bir cemiyet kurdular. Cemiyetin merkezi Selanik'te idi. Birçok büyük şehirlerde de şubeler açtı. (Cemiyetin kurucuları arasında Büyük Atatürk Yüzbaşı Mustafa Kemal Beyi de görüyoruz.)” (İnal, Ormancı, 1951, s.229-231).

Alıntı-2: “İkinci Meşrutiyet’in Hazırlanması ve İlanı(23 Temmuz 1908): Bu cemiyetin üyeleri Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan bütün kavimleri din ve mezhep farkı gözetmeden birleştirmek, Meşrutiyeti tekrar kurmak istiyorlardı. Fakat Abdülhamit bunları hafiyeleri ile sıkı bir kontrol altına aldırdı. Cemiyetin üyelerinden ele geçenler zindanlara atıldı, ya da uzak yerlere sürüldü. Bu arada bunlardan birçok aydın İngiltere, Fransa ve İsviçre gibi yabancı memleketlere kaçtılar. Orada gazeteler çıkararak Abdülhamit aleyhine yazılar yazdılar. Zaten, Abdülhamit’in yönetimi Avrupalıların da hoşuna gitmiyordu. Hatta kendisine **Kızıl Sultan** adını vermişlerdi” (Oktay, 1986, s. 275).

Yorum: II. Meşrutiyet’in ilanına giden süreçte, II. Abdülhamit üzerinde sabitlenilmiş ve Fransızlar tarafından kendisini takılan ve “Kızıl Sultan” lakabı kullanılmış, kalın puntolarla vurgulanarak sabitlenme yapılmıştır. II. Abdülhamit’e bu lakab, Doğu Anadolu’da Ermeni isyanlarını bastırması üzerine verilmiştir.

II. Meşrutiyet’in İlanına Giden Süreç Üzerinden Sabitlenme Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: İkinci Meşrutiyet’in İlanı: 23 Temmuz 1908: İttihat ve Terakki Cemiyeti, kuvvetlendikçe faaliyeti de artıyordu. Nihayet 6 Temmuz 1908’de Manastır vilayetine bağlı Resne kasabasında kolağası Niyazi Bey 200 kadar fedai arkadaşıyla dağa çıktı. Bu suretle ilk fiili hareket başlamış oluyordu. Diğer taraftan, Selanik’te kurmay Binbaşı Enver Bey de, birkaç arkadaşıyla, Üçüncü ordu birliklerini istibdada karşı harekete teşvik ediyordu. Rumeli’de başlayan milliyet ateşine karşı padişah çok güvendiği Şemsi Paşayı bu tarafa gönderdi. Paşa Manastırda Atıf Bey adlı hürriyet fedailerinden genç bir teğmen tarafından öldürüldü. Yerine gönderilen Tatar Osman Paşa da evi basılarak rehin edildi. Bu olaylar müstebit padişahı çok korkuttu. Bu sırada, İttihat ve Terakki partisi de faaliyetini açığa vurdu. Selanik hükümet konağını basarak idareyi eline aldı. 3 üncü ordu da ayaklanarak padişaha telgraf çekerek Meşrutiyetin iadesini istedi. Korkak padişah bütün bu hareketlere boyun eğmek zorunda kaldı. 23 Temmuz 1908’de İstanbul’da toplanarak İkinci Meşrutiyet ilan edildi. Mebuslar Meclisi de Ayasofya’daki yanan eski Adliye nezareti binasında toplandı. 17 Aralık 1908. Açılış töreninde bizzat padişah ta bulundu, mabeyn başkatibi Cevat Beye okuttuğu nutkunda <<Memleketi kanunu esasi ile idare etmek en büyük arzumdur>>! Diyordu” (İnal, Ormancı. 1951, s.231).

Yorum: İttihat ve Terakki’nin II. Meşrutiyet’in ilan ettirmesiyle ilgili yapılan anlatımda, II. Abdülhamit üzerine sabitlenilmiş, II. Abdülhamit’in yönetiminden bahsedilirken istibdat kelimesi kullanılmış, kendisinden bahsedilirken de baskıcı ve korkak anlamına gelen müstebit kelimesi kullanılmış ve korkak olduğu defaen tekrar edilmiş, II. Meşrutiyet’in ilanından sonraki süreçte ise II. Abdülhamit’in konuşması farklı noktalama işaretleri ile birlikte ”<<Memleketi kanunu esasi ile idare etmek en büyük arzumdur>>!” ifadesi kullanılarak II. Abdülhamit üzerinden sabitlenme yapılmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanı İttihatçıların ilk ve kesin zaferlerinden bir tanesidir. Fakat İttihatçıların II. Meşrutiyet’ in ilan

ettirmeleri ile ilgili süreç anlatılırken II. Abdülhamit'in baskıcı ve korkak olduğu sürekli tekrarlanmış, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası II. Abdülhamit'in yapmış olduğu konuşma kesiti, sonunda ünlem işareti kullanılarak aslında söylemiş olduklarına inanılmayacak biri olduğu anlamına gelebilecek bir vurgulama yapılmış ve noktalama işaretleriyle desteklenmiştir.

Alıntı-2: "İKİNCİ MEŞRUTİYET: Fakat çok geçmeden İstanbul'da bu yeni yönetim şekline karşı mutaassıplar ayaklandılar. Genç subaylar ve hürriyet taraftarları öldürüldü(1909). 31 Mart Olayı denilen bu kanlı ayaklanma üzerine, Selanik'te büyük bir heyecan hâsıl oldu. Hareket Ordusu adı verilen bir kuvvet İstanbul'a gelerek ayaklanmayı bastırdı. II. Abdülhamit Hal edildi. Yerine V. Mehmet (Sultan Reşat) padişah oldu" (Akşit, 1967, s.230).

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanında 31 Mart Olayı'nda taraf olan Padişah yani saltanat yanlıları ile yenilik ve hürriyet taraftarları İttihatçılar arasındaki mücadele saltanat yanlılarının sahip olduğu düşünce üzerine sabitlenilmiş, 31 Mart Olayı'nın başlaması ile ilgili olarak saltanat yanlıları bağınaz tutucu anlamına gelen "mutaassıp" olarak nitelendirilmiş ve İttihatçılar yani Meşrutiyet yanlısı bir anlatım sergilenerek meşrutiyet karşıtlarına yönelik eleştirel bir anlatım ile sabitlenme yapılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemi'nde II. Abdülhamit – İttihat ve Terakki Mücadelesi Üzerinden Sabitlenme Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: "İmparatorluk Rejiminin Sonu: Harbin son günlerinde «hâkaan-ı sâbık» denilen II. Abdülhamid (10 Şubat 1918) ve 4 ay, 23 gün sonra da kardeşi V. Sultan Mehmed Reşad Han (4 Temmuz 1918) öldüler. II. Abdülhamid'in cenaze merasimi muhteşem oldu. Artık kendisini takdir etmeye ve anlamaya başlayan İttihatçı liderler katıldığı gibi, halk, harbin en acı günlerinde, devrinde huzur, refah ve sulh içindeki yaşadığı eski hükümdarın ardından samimi gözyaşları döktü. 10 yılda ortam, bu derece değişmişti. 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesi harbe son verdi. Artık Türkiye tarihinde yeni bir safha başladı" (Öztuna, 1976, s.208).

Yorum: Osmanlı Devleti'nin parçalanmasında İttihat ve Terakki'nin I. Dünya Savaşı'na girmek yönünde almış olduğu kararın ve savaşta alınan yenilginin bu kararın sonucu olduğu düşünüldüğünde, İttihat ve Terakki ve ileri gelenlerinin akıbeti hakkında daha önemli olduğu düşünülen tarihsel bilgilerin yerine, İttihatçıların II. Abdülhamit'in önemini anlayarak pişman oldukları üzerinde sabitlenilmiş ve II. Abdülhamit üzerinden sabitlenme yapılmıştır.

31 Mart Olayı ile İlgili II. Abdülhamit'in ve İttihat ve Terakki'nin Sahip Olduğu Fikirler Üzerinden Sabitlenme Yapılan Anlatımlara İlişkin Örnekler

Alıntı-1: "31 Mart(13 Nisan) Olayı ve Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi(1909): Meclisin açılmasında bir süre sonra, memlekette siyasal çalışmalar arttı. İttihat ve Terakki Cemiyetinin muhalifleri Ahrar adıyla bir siyasal grup meydana getirdiler. Bunlar, Mecliste sözleri, gazetelerde yazılarıyla İttihat ve Terakki'nin çalışmalarına engel olmak istediler. Bu sırada İttihat ve Terakki'nin muhalifleri daha çok mutaassıp ve muhafazakâr(tutucu) kimselerden kurulmuş bulunuyordu. Bunlardan Volkan Gazetesi sahibi Derviş Vahdeti ile gazetenin başyazarı Hasan Fehmi, İttihat ve Terakki aleyhine şiddetli yazılar yazıyorlar ve müthiş bir din propagandası yaparak halkı heyecana getiriyorlardı. Bu irticai nitelikteki hareketler ve yazılar nihayet İstanbul'da büyük bir ihtilalin patlamasına yol açtı. 8 Nisan 1909'da Hasan Fehmi köprü üstünde

vuruldu. Bunu bahane eden muhalifler işi büyüttüler. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Selanik'ten getirmiş olduğu Avcı taburlarına güvendiği için, bu gösterilere aldırış etmedi. Halbuki mutaassıplar ve Abdülhamit taraftarları bu askerler arasında gizli gizli propagandalar yapmışlar, bunlardan birçok çavuş ve erleri elde etmişlerdi. 31 Mart(13 Nisan) günü sabahı, Avcı taburlarından birkaç bölük Ayasofya arkasındaki Mebuslar Meclisinin kapısını tutarak << şeriat isteriz!>> diye bağırmaya ve sağa, sola tüfek atmaya başladı” (Oktay, 1986, s. 277).

Yorum: Padişah yanlıları ile meşrutiyet taraftarı İttihatçılar arasındaki bir mücadele olan ve kazananın İttihatçılar olduğu 31 Mart Olayı ile ilgili anlatımda, saltanat yanlılarının “mutaassıp ve muhafazakar(tutucu)” olduğu ve padişah yanlılarının 31 Mart Olayı'nın başlamasında söylemiş olduğu bir ifade noktalama işaretleri içerisine alınıp koyu punto ve vünlem işareti ile “<< şeriat isteriz!>>” ifadesi üzerine sabitlenilmiş, seküler bir tutumla saltanat yanlıları bağnaz anlamına gelen mutaassıp ve tutucu olarak nitelendirilmiş isteklerinin ne olduğu noktalama işaretleri ile vurgulanarak eleştirel bir tavır sergilenmiş ve sabitlenme yapılmıştır.

Alıntı-2: “31 Mart Olayı: Meclisin yeniden açılmasından bir süre sonra yurttaki siyasal çalışmalar arttı. İttihat ve Terakki Cemiyetinin içinde ayrılıklar başladı. Cemiyet içi muhalefet hızlandı. Muhalifler, Ahrar adıyla yeni bir siyasi cemiyet oluşturdu. Özellikle tutucuların oluşturduğu bu cemiyet, Mecliste sözleri, gazetelerde yazılarıyla İttihat ve Terakki'nin çalışmalarına engel olmak istediler”(Akden, Çakmak, Genç, 2008, s.3).

Yorum: 31 Mart Olayı ile ilgili anlatımda, İttihatçılarla aynı fikirde olmayanların düşünceleri üzerine sabitlenilmiş, saltanat yanlıları muhafazakar ve dine yönelik anlamına gelen tutucular olarak nitelendirilmiş ve seküler bir tavırla tutucu oldukları söylenerek saltanat yanlılarının düşünce ve fikirleri üzerinde sabitlenme yapılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

İttihat ve Terakki'nin Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında nasıl anlatıldığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında, Cumhuriyet Dönemi'nde yazılmış 9 (dokuz) farklı lise tarih ders kitabındaki İttihat ve Terakki ile ilgili anlatımların yer aldığı metinler incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde, İttihat ve Terakki ile ilgili verilen içerikte tarihi kötüye kullanma yöntemlerinden olan atlama (f:13), sabitleme (f:9) ve yanıltma (f:3) tekniklerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lise tarih ders kitaplarında, İttihat ve Terakki ile ilgili atlama yapılan anlatımlarla ilgili olarak, sadece 1951 Tarih Lise III ve 2017 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise III ders kitabında atlama yönteminin kullanılmadığı, diğer bütün lise tarih ders kitaplarında atlama yöntemine başvurulduğu, atlama yöntemine başvuru yapılan anlatım sayısının en fazla 1933 Tarih III ders kitabında olduğu, diğer ders kitaplarında ise bir ya da iki kez olmak üzere İttihat ve Terakki ile ilgili anlatımlarda atlamaların yapıldığı görülmüştür. II. Meşrutiyet'in ilanında, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişinde etkili olan ve İttihat ve Terakki'nin ileri gelen isimlerinden, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonunda çöküşü itibarıyla İttihat ve Terakki'nin akıbetinden bahsedilmeyerek yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. 1933 Tarih III ders kitabının Erken Cumhuriyet Döneminde yeni rejimi geçerli kılmak ve kültürel devrimlere hız vermek kasdıyla hazırlanan yeni tarih söyleminin yansıması olarak ortaya çıkması (Şimşek, 2024; Yıldırım, 2014) bu ders kitabında en fazla sayıda atlama yönteminin kullanılmasının nedenleri arasında gösterilebilir.

İttihat ve Terakki ile ilgili sabitleme yapılan anlatımlarla ilgili olarak ise, yalnızca 1942 Tarih Lise III, 1991 Tarih Lise III ve 2017 T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 ders kitabında sabitleme yöntemine başvurulmadığı, 1951 Tarih Lise III ders kitabında 2 (iki) ve diğer ders kitaplarında birer kez olmak üzere sabitlenmelerin yapıldığı görülmüştür. Sabitlenme yöntemine başvuru anlatımlarda, yapılan sabitlenmelerin desteklenmesi ve vurgulanması amacıyla sıklıkla noktalama işaretlerine ve farklı yazım biçimlerine başvurulduğu görülmüştür. II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki'nin teokratik yönetim anlayışı çerçevesinde kalan uygulamaları, 31 Mart Olayı'nı gerçekleştiren tarafların tutum ve düşünceleri sabitlenme yapmak üzere kullanılmıştır. En çok İttihat ve Terakki'nin hürriyet ve yenilik sloganıyla muhalefet ettiği Padişah II. Abdülhamit üzerine sabitlenilmiş II. Abdülhamit hakkında ders kitaplarında olmaması gereken ifadeler kullanılmış, kızıl sultan olarak ithaf edilmiş, baskıcı ve korkak ve yalancı olarak gösterilmiş ve bazı kısımlarda noktalama işaretleri ve yazının biçimsel özellikleri kullanılarak yapılan bu sabitlenmeler desteklenmiş, yine İttihatçıların pişmanlıklarını vurgulamak üzere II. Abdülhamit üzerine sabitlendiği görülmüştür. Ayrıca İttihatçıların teokratik yönetim anlayışı çerçevesinde sayılabilecek uygulamaları üzerine eleştirel bir tavır sergilenerek sabitleme yapılmış ve bu sabitlenmeler noktalama işaretleri ve yazının biçimsel özellikleri kullanılarak desteklenmiştir. 31 Mart Olayı'nın gerçekleştiği taraflar arasındaki fikir ayrılığı üzerinden II. Abdülhamit yanlısı olanlar bağnaz ve tutucu anlamına gelen "mutaassıp" olarak ifade edilmiş, yine 31 Mart Olayı ile ilgili bir anlatımda noktalama işaretleri ve yazının biçimsel özellikleri kullanılarak tarafların sahip olduğu düşünce ve fikirler üzerinden sabitlenmelerin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sabitlenme yapılan anlatımların II. Abdülhamit üzerine yoğunlaşmasının sebebi olarak tarih ders kitaplarına etki eden farklı anlayışların olması, Türk Tarih Tezi döneminde özellikle çöküş döneminde çizilen Osmanlı İmajı'nın padişahlar üzerinden yürütülmesi ve bu dönemlerin olumsuz olarak değerlendirilmesidir (Şeritoğlu, 2019). Erken Cumhuriyet döneminde tarih yazımında Osmanlı Devleti'nin son dönemi ötekileştirme üzerine temellendirilmiştir (Copeaux, 2006).

İttihat ve Terakki ile ilgili yanıtma yapılan anlatımlar ile ilgili olarak, 1933 lise tarih ders kitabında iki kez ve 1951 tarih lise III ders kitabında bir kez olmak üzere yanıtma yöntemine başvurulduğu, diğer ders kitaplarında yanıtma yönteminin herhangi bir şekilde başvurulmadığı görülmüştür. Yanıtma yapılan anlatımların, II. Abdülhamit Dönemi, II. Meşrutiyet Dönemi olayları ve ilanı ile olduğu, bu konulara yönelik olarak yapılan anlatımlarda İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sebepleri olarak Kızıl Sultan olarak gösterilen Padişah II. Abdülhamit'e ithaf edilen ve ders kitaplarında olmaması gereken ifadelerin gerekçe gösterildiği, İttihat ve Terakki'nin muhalefet ettiği ve ortaya çıkmasında en büyük etken olan II. Abdülhamit ile ilgili hatalı bilgiler verilmesi yolu ile İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sebeplerinin hatalı bilgilere dayandırıldığı, ayrıca İttihat ve Terakki'nin Ermenilere karşı aşırı şiddet uyguladığı şeklinde İttihat ve Terakki ile ilgili yanıtıcı bilgiler verilerek yanıtımların yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçların, konu ile ilgili başka ülkelerde yapılan araştırma sonuçları ile benzerlik göstermesinden dolayı farklı saiklerle ülkelerin tarih ders kitaplarında tarihi kötüye kullanma yöntemlerine başvurduklarının ifade edebiliriz. Bu kapsamda Yiğit (2009) tarafından Ürdün ve Suriye lise tarih ders kitaplarında Türkler'e yönelik olarak atlama, yanıtma, sabitlenme ve yadsıma tekniklerinin kullanıldığını; Avcı (2009) tarafından Türkiye ve Balkan Savaşlarına katılan Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarında Balkan Savaşlarına çerçevesinde atlama, yanıtma ve sabitleme tekniklerinin kullanıldığı anlatımların olduğunu; Tuncer (2012) tarafından Kosova tarih ders kitaplarında Osmanlıların işgalci, terör uygulayıcısı, çocukları rehin alan, despot bir devlet olarak

gösterildiğini işgalci olduklarının defaatle tekrarlandığını ve kötülendiğini, Yıldız (2008) tarafından Bulgaristan ilköğretim ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında Türklere ve Osmanlılara yönelik ifadelerin rahatsız edici boyutta olduğunu; Zunic (2008) tarafından Hırvatistan tarih ders kitaplarında olumlu ve olumsuz Osmanlı İmajlarının çizildiğini; Ulubaş (2009) tarafından Amerikan tarih ders kitaplarında Türk tarihi ile ilgili konularda nesnel davranılmadığı; Çatar (2019) tarafından yapılan araştırmada, lise tarih ders kitaplarında II. Abdülhamit'in kimi zaman kızıl sultan kimi zaman da Türklüğe ve İslam'a önem veren bir padişah olarak addedildiğini; Varga ve Macar (2022) Macar lise tarih ders kitaplarındaki Mohaç savaşına ilişkin anlatımın farklı siyasi iktidarlar döneminde değiştiğini; Sungur (2016) tarafından 1930'lu yıllardan günümüze kadar yazılmış tarih ders kitaplarında İttihatçılara yönelik farklı anlatımların bulunduğunu, Akbaba (2014) tarafından Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin siyasi iradelerin görüşü çerçevesinde şekillendiğini, Balta ve Demir (2016) tarafından Rus tarih ders kitaplarında Osmanlıların Batı tarafından kullanılan maşa bir devlet olarak resmedildiğini; Alaca (2015) tarafından lise tarih ders kitaplarının bir kısmında İran-Safevilerle mücadelenin sebeplerinin mezhepsel bir bakış açısı ile ele alındığını; Bozkuş (2014) tarafından genel olarak Ermeni tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı İmajının olumsuz ve tek taraflı olduğunu; Kop (2016) tarafından Türkiye'deki ders kitaplarında Ermeni meselesinin gereği gibi yer almadığı; Kop (2018) tarafından Ermenistan ve haricindeki ülkelerin ders kitaplarında Türkiye aleyhinde cümlelere sıklıkla yer verildiği, üste olarak bilgilerin demokratik tutum ve davranışlarla açıklanmaya çalışıldığı, Ermenistan'da 1915 Olaylarının eğitim açısından ele alınış biçiminin siyaseten olduğu, Ermenistan tarafından UNESCO'nun 1945 yılından itibaren yürürlükte olan bağlayıcı nitelikteki kararların bir yolla umursanmadığı ve Türk kültürüne karşı olumsuz bir propaganda kampanyası içinde bulunduğu; Şahin ve Soysal (2018) tarafından 1923-1960 lise tarih ders kitaplarında Rusların farklı siyasi dönemlerde dostane ve diktatör olarak gösterildiğini, Cengiz (2016) tarafından Sovyet tarih ders kitaplarının bir kısmında Türklerden barbar ve istilacı olarak bahsedildiği ve ötekileştirmeden kurtulamadığı, Çelik ve Çelik (2015) tarafından Türklerin İran Tarih ders kitaplarının bir kısmında Türklerin ötekileştirildiği, Türklere yönelik anlatımların bir kısmının tarih bulgularıyla örtüşmediğini; Akdağ (2005) tarafından tek parti ve Demokrat Parti dönemlerinde yazılan tarih ders kitaplarının muhtevasının siyasi görüş farklılıklarından etkilendiğini, Alaca (2016) tarafından Türkiye'de yazarlar tarafından padişahlara yönelik farklı anlatımlar yapıldığını; Doğan (2011) Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yazılan ders kitaplarında söylem ve iktidar arasındaki ilişkiye açıkça rastlanıldığını; Taşkıran ve Tarık (2019) tarafından İran ve Türkiye'deki lise İslam Tarihi kitaplarında dört halife döneminin mezhepsel yaklaşımla ele alındığını ve bu kitaplar aracılığıyla aktarılmaya çalışıldığını; Şeritoğlu (2019) tarafından Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında tarih anlayış dönemlerine göre olumlu ve olumsuz Osmanlı İmajı'nın çizildiğini; Özsüer (2018) tarafından Yunanistan'da tarih ders kitaplarının devletin resmi ideolojisine göre müdahaleye uğradığını, siyasi iktidarların değişimiyle üç tarih ders kitaplarının toplanıp yasaklandığını; Alaca (2017) Türkiye'de tarih ders kitaplarının sivil ya da askeri bir mücadele alanı olduğunu, bu durumun tarih ders kitapları ile ilgili politikaları sürdürülebilirliğini ortadan kaldırdığını; Yıldırım ve Şimşek (2017) tarafından tarih ders kitaplarının Erken Cumhuriyet döneminde Türklük Kimliğinin inşasında rol aldığını; Küçükali (2018) tarafından 1924-1945 arasında yazılmış tarih ders kitaplarının seküler ve milliyetçi esaslar çerçevesinde oluşturulduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar dayanarak gelecekte yazılacak lise tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'nin yakın tarihteki gelişmelere etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi şu önerilerde bulunulmuştur:

- İttihat ve Terakki ile ilgili anlatımlarda kanıt niteliği taşıyan belge ve resimler kullanılarak söz konusu tarihin atlama, yanıltma ya da sabitleme yapılarak kötüye kullanılmasının önüne geçilebilir.
- İttihat ve Terakki'nin yapısı, fikirleri ve Milli Mücadele'ye yönelik faaliyetleri ile ilgili daha detaylı bilgiler verilebilir.
- Ünite içinde veya sonunda İttihat ve Terakki'nin öne çıkan isimleri Enver Paşa, Talat Paşa, Cemal Paşa'nın biyografilerine yer verilebilir.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Yazar Katkı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Araştırma Yayın Etiği: : Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1999). *İttihat ve Terakki 1908 – 1914*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akbaba, B. (2014). Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin sunumu ve Arap imajı. *GEFAD*, 34(3), 337-356. DOI: <https://doi.org/10.17152/gefad.86664>
- Akdağ, H. (2005). *Tek Parti ve Demokrat Parti dönemi lise tarih ders kitaplarının muhtevası* (Yayın No. 190590) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Akcin, İ. Çakmak, M. Genç, M. (2008). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük lise 3 ders kitabı*. MEB Ders Kitapları.
- Akşin, S. (2017). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Akşit, N. (1967). *Tarih Lise III. Sınıf*. Ankara: Remzi Kitapevi.
- Alaca, E. (2015). Ortaöğretim tarih ders kitaplarında bir öteki olarak İran/Safeviler. *Turkish Studies*, 10(11), 79-96. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8634>
- Alaca, E. (2016). Türkiye’de siyasi iktidar değişiklikleri ve ortaöğretim tarih ders kitaplarındaki padişah anlatısı. *Turkish Studies*, 11(14), 1-16. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9657>
- Alaca, E. (2017). Cumhuriyet Dönemi ortaokul tarih ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 49-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40527/486258>
- Deliorman, A. (1991). *Tarih Lise III*. Bayrak Basın Yayın.
- Avcı, S. (2009). *Türkiye ve Balkan Savaşlarına katılan Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları* (Yayın No. 234451) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Balcılar, E. Kılıç, M. Kurt, Y. (2016). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*. İzmir: Top Yayıncılık.

- Balta, E. Demir, S. (2016). Tarih, kimlik ve dış politika: Rusya Federasyonu güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı. *BİLİG*, (76), 1-32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25338/267577>
- Batdı, V. (2023). Nitel verilerin toplanması ve analizi. B. Çetin, M. İlhan, & M. Şahin (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri: Temel kavramlar, ilkeler ve süreçler* içinde (201-225). Ankara: Pegem Akademi.
- Bozkuş, Y. (2014). Ermeni tarih ders kitaplarında Türk imgesi. *Yeni Türkiye*, 60, 1-45. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/639479>
- Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. Akgün, Ö. Karadeniz, Ş. Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cengiz, N. (2016). *Sovyet Rusya tarih ders kitaplarında Türk imajı* (Yayın No. 431344) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Collingwood, R. (1996). *Tarih tasarımı* (K. Dinçer, Çev). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Copeaux, E. (2006). *Türk tarih tezinden Türk İslam sentezine*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Creswell, J. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (S. M. Demir & M. Bütün, Çev. Edt.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çatar, S. (2019). Cumhuriyet Dönemi tarih ders kitaplarında Abdülhamit imajı (Yayın No. 550252). [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Çelik, H. Çelik, B. (2015). Devrim sonrası İran ortaokul tarih ders kitaplarında Türklere ilişkin söylemlerin analizi. *TUHED*, 4(2), 202-224. DOI: <https://doi.org/10.17497/tuhed.185640>
- Çiçek, K. (2013). Ermeni soykırımı iddiaları: Yanlış hesap Talat'tan dönünce. Ankara: Cedit Yayınları.
- Demircioğlu, İ. (2016). Tarih öğretiminin amaçları. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* içinde (67-71). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Demirbaş, O. (1999). *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele* (Yayın No. 89781) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Doğan, N. (2011). Osmanlı'dan Cumhuriyete ders kitaplarında devlet kavramının iktidar-egitim ilişkisi açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2069-2090. https://www.academia.edu/6335443/Osmanli%C4%B1_dan_Cumhuriyete_Ders_Kitaplar%C4%B1nda
- Ekiz, D. (2020). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdem, S. (2010). *Sultan II. Abdülhamit Devri (1876-1908) Osmanlı Devleti'nde bayındırlık faaliyetleri* (Yayın No. 263586) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Güler, İ. (2005). Tarihin toplumdaki işlevi ve öğretimi. Afyon Karahisar: Elif Kitabevi.
- Günay, N. (2009). Ermenilerin tehcir edilmesi kararında etkili olan faktörler ve Maraş-Zeytun Ermenilerinin tehciri. *BELLETEN*, 73(267), 555-580. DOI: <https://doi.org/10.37879/belleten.2009.555>
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe-yöntem-analiz*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Hocaoğlu, M. (1961). Abdülhamit Han'ın muhtıraları belgeler. Kocaeli: Oymak Yayınları.
- Hanioğlu, M. (1985). *Bir siyasal örgüt olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İde, R. (2017). *Osmanlı modernleşmesi açısından II. Abdülhamit dönemi eğitim politikaları* (Yayın No. 525885) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- İnal, E., & Ormancı, N. (1951). *Tarih Lise III: Yeni ve yakın çağlar*. Ders Kitapları Türk Ltd. Şti.

- Karal, E. (1999). *Osmanlı tarihi: İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kodaman, B. (2002). İttihat Terakki ve Almanya. *Yeni Türkiye Dergisi Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı II Siyasi Tarih*, 44, 258-264.
- Kuyaş, A., Ahmad, F., Ersoy, A., Kafadar, C., Karaömerlioğlu, A., Pamuk, Ş., Toprak, Z., Tunçay, M., & Türesay, Ö. (2006). *Tarih 1839-1939*. TÜSİAD.
- Küçükali, İ. (2018). *Türkiye’de Cumhuriyet dönemi ulus devletinin inşasında milliyetçilik ve dine yaklaşımın ders kitapları üzerinden analizi (1924-1945)* (Yayın No. 498788) [Yüksek lisans tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Mansel, A., Baysun, C., & Karal, E. (1942). *Yeni ve yakın çağlar tarihi üçüncü sınıf*. Milli Eğitim Basımevi.
- McCarty, J. (2006). Kim başlattı? M. Çalık (Der.), *Ermeni soykırımı iddiaları - Yanlış hesap Talat’tan dönünce*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Müezzinoğlu, E. (2016). Milli Mücadele döneminde İttihatçılar üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 5(8), 2913-2933. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/360158>
- Oktay, E. (1986). *Tarih Lise III*. Ankara: Atlas Yayınevi.
- Öke, M. (1983). *İngiliz casusu Prof. Arminius Vambery’nin gizli raporlarında II. Abdülhamit ve dönemi. ?*: Üçdal Neşriyat.
- Özbaran, S. (2015). *Tarhi, tarihçi ve toplum*. İzmir: Yakın Kitapevi.
- Özsüer, A. (2018). Tarihin resmi ideoloji tarafından tahrifatına bir örnek: Yunanistan. *TUHED*, 7(2), 466-508. DOI: <https://doi.org/10.17497/tuhed.456051>
- Öztuna, Y. (1976). *Tarih Lise III*. MEB Devlet Kitapları.
- Neumann, C. (1995). Tarihin yararı ve zararı olarak Türk kimliği: Bir akademik deneme. S. Özbaran (Ed.), *Tarih öğretimi ve ders kitapları* (s. 98-106). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Pamuk, A. (2016). Kimlik ve tarih öğretimi. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir: Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* (s. 79-88). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Patton, M. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. California: Sage Publishing.
- Pingel, F. (2003). *Ders kitaplarını araştırma ve düzeltme rehberi*. UNESCO. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ramsour, F. (1982). *Jön Türkler ve 1908 İhtilali* (N. Ülken, Çev.). İstanbul: Sander Yayınları.
- Şahin, M., & Soysal, M. (2018). Türkiye’de tarih ders kitaplarında Sovyet/Rus imgesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 332-339. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/sovietrussian-image-in-turkey-history-textbooks.pdf>
- Şeritoğlu, H. (2019). *Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı* (Yayın No. 587484) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Şimşek, A. (2024). *Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi tarih ders kitaplarında tarih kavramı*. A. Kaymak, S. Eren., S. Nurdan, K. Güney ve M. Özler (Ed.), XIX Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler VI. Cilt Kitabı (s. 281-308). Türk Tarih Kurumu. <https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2024/07/TTK-kongre-Cilt-6.pdf>
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

- Sungur, H. (2016). Geçmişten günümüze tarih ders kitaplarında ittihatçılık algısı. *Turkish Studies*, 11(11), 99-114. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9869>
- Safran, M. (2015). Türkiye’de tarih öğretiminin gelişimi. M. Demirel (Ed.), *Tarih öğretim yöntemleri içinde* (9-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Sözer, Y., & Aydın, M. (2020). Nitel veri toplama teknikleri ve nitel veri analiz süreci. B. Oral & A. Çoban (Eds.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (249-281). Ankara: Pegem Akademi.
- Taşkıran, H., & Tarık, R. (2019). İran ve Türkiye’deki ortaöğretim İslam tarihi ders kitaplarında dört halife dönemi: Karşılaştırmalı bir inceleme. *BEÜ SBE Dergisi*, 8(1), 12-29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/46641/558477>
- Tunaya, T. (1986). *Türkiye’de siyasal partiler cilt II: Mütareke dönemi*. ? : Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, T. (1989). *Türkiye’de siyasal partiler cilt III: İttihat ve Terakki bir çağın, bir kuşağın, bir partinin tarihi*. ? : Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tuncer, F. (2012). *Kosova tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı* (Yayın No. 325116). [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Turgut, Y. (2021). Verilerin Kaydedilmesi, Analizi, Yorumlanması: Nicel ve Nitel. A. Tanrıöğren (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 165-219). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tükenmez, Ö. (2023). II. Abdülhamit Döneminde modern askeri eğitim sistemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(86), 456-477. DOI: <https://doi.org/10.17755/esosder.1173833>
- Türk Tarih Cemiyeti. (2001). *Tarih III Kemalist eğitimin tarih dersleri (1931-1941)*. İstanbul: Kaynak Yayınları..
- Ulubaş, M. (2009). *Günümüz Amerikan Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarihi ile ilgili konuların ele alınışı üzerine bir inceleme* (Yayın No. 234912). [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Uzunçarşılı, İ. (1956). 1908 yılında İkinci Meşrutiyet’in ne suretle ilan edileceğine dair vesikalar. *Belleten*, 20(77), 103-174. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/76660/1277732>
- Ünat, F. (1985). *İkinci Meşrutiyet’in ilanı ve otuz bir mart hadisesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Varga, L. Macar, E. (2022). Macar lise tarih ders kitaplarında Mohaç Anlatımının 20. yüzyıldaki seyri. *DTCF Dergisi*, 62(2), 942-976. DOI: <https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2022.62.2.4>
- Vurgun, A. (2016). Milli tarih nedir?. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Wirth, L. (2003). Tarihi Kötüye Kullanma Biçimleriyle Yüzleşmek. L. Wirth (Ed.), *Tarihin kötüye kullanımı içinde* (18-59). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Kop, Y. (2016). Tarihi seyir ve eğitimsel bazda 1915 Ermeni olaylarına ilişkin literatür üzerine genel bir analiz. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*. 5(15). 121-133. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369215>
- Kop, Y. (2018). *Ermenistan’da okutulan 7. Sınıf tarih ders kitabına göre Osmanlı yönetiminin Ermeni karşıtı politikaları (1880-1890)*. B. Tay (Ed.), 7. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu Sempozyum Bildiri Kitabı (s. 1142-1166). ? . <http://usbes2018.ahievran.edu.tr/>
- Yıldırım, T. (2014). *Meşrutiyet’ten günümüze tarih ders kitaplarında Türk kimliğinin inşası*. (Yayın No. 372292) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Yıldırım, T. Şimşek, A. (2017). Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ‘‘Biz’’in İnşası: Tarih Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 367-389. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/31116/337727>

- Yıldız, N. (2008). 1980-1990 yılları arasında Bulgaristan'da ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı Algısı (Yayın No. 214570). [Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Yiğit, M. (2009). Arap ülkelerinde okutulan lise tarih ders kitaplarında Türkler (Ürdünve Suriye örneği) (Yayın No. 234450). [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Zunic, M. (2008). Hırvatistan'da Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı (Yayın No. 226151). [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Zürcher, E. (1987). *Milli Mücadele'de İttihatçılık*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Zürcher, E. (2000). Modernleşen Türkiye'nin tarihi (Y. Gönen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Extended Summary

Purpose

The narratives of historians who endeavor to interpret history for the present are generally accepted as history itself. In this sense, history becomes a process in which historians reinterpret the past for contemporary relevance. During this process, certain biases held by historians or political authorities interested in how history should be taught may influence how history is portrayed to align with desired narratives. Political authorities, in particular, have historically influenced both how history is taught and how it is presented in history textbooks—key instructional materials used in history education. History, after all, is written, and what is written in history textbooks is often perceived as historical fact. In Turkey's recent history, significant events have taken place: the Ottoman Empire dissolved, and following a successful War of Independence, the Turkish Nation established a new regime and state. The Committee of Union and Progress (CUP), a significant political and societal movement, played a crucial role in these developments. The CUP was directly involved in key events that shaped modern Turkish history. This study examines how the CUP is represented in Republican-era high school history textbooks, using Wirt's (2003) framework on methods of historical misrepresentation.

Method

This study aims to reveal how the CUP is depicted in Republican-era high school history textbooks. The study requires an analysis of these textbooks, which are considered key historical documents. Therefore, this research is designed according to qualitative research principles.

Results

Analysis of the history textbooks included in this study shows that all textbooks address the CUP. It is also evident that methods of historical misrepresentation have been employed in constructing this content. The findings regarding the Committee of Union and Progress (CUP) in history textbooks have been classified according to the techniques of "misuse of history" defined by Wirth (2003). These techniques are described as omission through providing incomplete information, distortion through providing incorrect information, and fixation by manipulating information to direct attention to a specific point. Specifically, within the sections on the CUP in these textbooks, there were 13 instances of omission, 9 of fixation, and 3 of distortion. Omissions were the most prevalent, while distortions were relatively infrequent compared to omissions and fixations.

Conclusion and implications

This study examines how the CUP is depicted in nine different high school history textbooks written during the Republican era. The analysis reveals that the content regarding the CUP employs methods of historical misrepresentation, including omission (f:13), fixation (f:9), and distortion (f:3). Concerning omissions in the CUP narrative, only the 1951 History III and 2017 History of Turkish Revolution and Kemalism III textbooks did not use omission techniques; all other textbooks utilized omission to some extent. The 1933 History III textbook exhibited the highest frequency of omissions related to the CUP, while other textbooks included one or two omissions each. Regarding fixation, only the 1942 History III, 1991 History III, and 2017 History of Turkish Revolution and Kemalism III textbooks did not employ fixation methods, while the 1951 History III textbook contained two instances of fixation, and other textbooks had one instance each. As for distortion, the 1933 history textbook included two instances, and the 1951 History III textbook contained one, with no other textbooks employing distortion techniques. Given that these findings align with studies conducted in other countries, it can be inferred that methods of historical misrepresentation in history textbooks may be employed by nations for various motives.